

BIBLIOGRAFIA

GERSHOM G. SCHOLEM, *Le origini della Kabbalà*. Bologna, Società editrici il Mulino, 1973, 603 pp.

Toda la vida de investigador de Scholem se ha consagrado a los orígenes de la cábala. En 1945 dio un resumen de los primeros resultados adquiridos en una publicación hebrea, que por esta razón resultaba accesible a muy pocos. La amplió en 1962, presentando en edición alemana el fruto de cuarenta años de trabajo. Las traducciones francesa (1966) e italiana (1973) nos acercan más a una obra tan importante para la historia religiosa de Gerona.

La cuarta parte del libro (pp. 453-588) se dedica al centro cabalístico de Gerona. Al lado de autores cabalistas bien conocidos, como Moshé ben Nahman (Bonastruc de Porta), Esdras ben Shelomó y Azriel, se presentan otros, como Jacob Ben Sheset, Abharam ben Isaac Chazán, Jonás Girondi y Mesullám ben Shelomó Dapiera.

El autor, después de un análisis muy ceñido de las obras y de los testimonios sobre sus autores conservados en escritos posteriores, se ha propuesto dos objetivos: determinar con la máxima precisión posible la paternidad de cada obra y hacer la historia de las ideas, estableciendo la posición de los gerundenses en relación con sus maestros y con sus continuadores.

A partir de las escuelas rabínicas de Narbona y Lunel entre otras, y como consecuencia del magisterio del rabino Isaac el Ciego se desarrolló en Gerona un cenáculo, rico en producción y profundo en pensamiento. Su orientación esotérica podía aparecer en un primer momento contraria a la tradición; en realidad, en la controversia contra Maimónides, que se centraba en el problema de las relaciones entre la fe y la razón, se inclinaron hacia una vía contemplativa simbólica que revalorizaba los mandamientos y los ritos en cuanto apertura al trascendente. Tal es el interés religioso de la obra del grupo gerundense.

Obra de grupo, pero con aportaciones personales muy notables. Cuando los contornos históricos de las figuras de los rabinos gerundenses fueron difuminándose en el pasado, empezaron a producirse cambios en la paternidad de las obras. Jacob ben Sheset perdió la del *Libro de la fe y la seguridad*, que pasó a engrosar la nómina de Moshé ben Nahmán; Esdras ben Shelomó también fue tenido como autor de obras que en realidad son de Azriel. Scholem ha logrado aclarar una parte de estas confusiones.

El libro muestra cómo entre los años 1210 y 1260 se vivió una

BIBLIOGRAFÍA

intensa fermentación espiritual entre los judíos del sur de Francia y del norte de España. En Gerona por primera vez la cábala deja de expresarse en forma de alusiones y se explicita. Queda reducida, eso sí, al mundo judío. El autor cree que no se demuestra una influencia de la cábala sobre Ramon Llull. Entre los teólogos cristianos las ideas cabalistas no fueron conocidas porque cuando en 1263 se obligó a los rabinos a someter sus escritos a una comisión de censores, no se entregó ningún escrito de este género; así el *Pugio Fidei* de Ramon Martí, compuesto a base de estos materiales ignora toda la cábala.

Si no se produjeron contactos demostrables, no puede dejarse por lo menos de advertir cierto paralelismo de problemática. También la fe cristiana sentía el desafío de la filosofía. La escuela cabalista de Gerona resulta contemporánea de santo Tomás. Y la tensión espiritual del catarismo en el sur de Francia en la segunda mitad del s. XII no dejó de influir en los círculos judíos donde tomaron sus lecciones Azriel y ben Nahmán. La solución cabalística, esa sí, fue del todo original. Hasta Pico de la Mirándola y Reuchlin no encontró lectores que supieran traducirla en categorías occidentales. — JOSÉ M.^a MARQUÉS.

RICARDO RUIZ DEL CASTILLO Y DE NAVASCUÉS, *Llivia (Enclave Español en Francia)*. Servicio Geográfico del Ejército. Boletín de Información n.º 19, 1.er trimestre 1975, p. 53-92.

Dentro del Boletín de Información del Servicio Geográfico del Ejército se incluye este interesante trabajo que condensa los rasgos fundamentales geográficos e históricos del enclave de Llivia (Gerona).

Tras una breve introducción geográfica en su término más general, se pasa revista a las diversas vicisitudes por las que ha pasado la historia de Llivia desde las épocas prehistóricas a la actualidad, deteniéndose respectivamente en las épocas romana, visigótica, invasión musulmana, condal y corona de Aragón.

Desde finales del siglo VIII, capital del antiguo Condado de Cerdaña, por su situación geográfica, pasa por múltiples avatares puntualmente recordados por el autor. El primer conde tras la conquista a los musulmanes es Seniofredo (año 760). Con Wifredo el Velloso (874-898), primer Conde de Barcelona independiente del poderío franco, se inicia su vinculación al Principado de Catalunya.

En noviembre de 1058 Ramón, Conde de Cerdaña y Conflent, pacta la sumisión de su condado con Ramón Berenguer I.

Cerdaña se incorpora definitivamente al Condado de Barcelona por herencia a favor de Ramón Berenguer III, tras la muerte de Guillermo Jordán (1117).

BIBLIOGRAFÍA

Con Alfonso I de Aragón el condado de Cerdaña queda vinculada a la Corona de Aragón. Este rey, el 16 de marzo de 1177 cambia el emplazamiento de la capital a Puigcerdá.

Al dividir su reino el rey D. Jaime, el Condado de Cerdaña pasa a depender del Rey de Mallorca (1262), separándose temporalmente del Condado de Barcelona para ser nuevamente conquistado por Pedro III de Aragón en 1344. Se pierde en tiempos del levantamiento de Cataluña contra Juan II y es recuperado por el Rey Católico, sigue con la sublevación de Cataluña en tiempos de Felipe IV.

Se detiene particularmente el autor en el análisis de los precedentes y resultados de la Paz de los Pirineos (1659) que determina el status actual de la población, y la posición de la línea fronteriza que segregaba de España las comarcas de Vallespir, Conflent y Capcir y mutilaba la Cerdaña de forma antigeográfica (ilógica) al segregar la Vall de Carol.

Tras varias vicisitudes, sobre todo durante la época napoleónica, las líneas y situación de la frontera no han variado prácticamente. Termina este capítulo histórico con una referencia a la Guerra Civil de 1936-39 y a la segunda guerra mundial.

Sigue después una geografía general, física y humana y una descripción de los principales monumentos de la Villa que cuenta con la farmacia más antigua de Europa y una relación de los hijos ilustres de la Villa.

Asimismo se pasa revista a los tratados internacionales en vigor referentes al enclave, su delimitación, propiedades divididas por la línea fronteriza, caminos y pastos, prohibición de fortificaciones, bosques y aguas.

Lo más interesante del trabajo la constituye sin duda la cartografía del enclave. Consiste en un ortofotoplano a escala 1 : 15.000 obtenido a partir de un vuelo fotogramétrico realizado en noviembre de 1973 a escala aproximada 1 : 42.000.

La fecha reciente del vuelo y la cómoda escala resultante lo convierte en la más moderna y detallada carta del enclave.

En conjunto el trabajo reúne de forma coherente todas las particularidades del enclave, ayudando a conocer su historia y ofreciendo un gran interés para el estudio o el simple visitante de la villa de Llívia en la provincia de Girona. — A. B. G.

Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos 1976. Figueres, Arts Gràfiques Trayter, 1977.

D'ençà del 1957, en què aparegué el primer volum, l'Institut d'Estudis Empordanesos ha tingut cura d'editar, amb regularitat certa, aquesta publicació que, dedicada a la investigació, aplega estudis d'art, història, geografia, arqueologia i economia, emmarcats sempre en el context de l'Empordà.

BIBLIOGRAFIA

El volum que ara tenim a les mans, el número 11 de la sèrie, és dedicat de manera exclusiva i total a Castelló d'Empúries, centre històric d'innegable interès i antiga capital del comtat.

S'obre amb un interessant i documentat treball d'Albert Compte, l'únic catedràtic en un institut gironí que exerceix veritablement com a geògraf més enllà de la tasca docent (recordem els seus treballs publicats a «Pirineos» i a la *Geografia de Catalunya* d'Aedos), dedicat a la geografia urbana de la vila. Es tracta d'un estudi basat en la bibliografia històrica existent, en la utilització de fonts noves (com els registres parroquials) i en l'observació atenta i precisa de la realitat, una realitat que l'autor, com a castellaní, coneix a bastament.

La Casa Gran, un dels edificis més interessants i coneguts de Castelló, és la protagonista del segon treball, que signa Pelai Negre i Pastell, actual propietari de la construcció. Després d'examinar les opinions formulades per explicar l'origen i destí de l'edifici, hom comenta la documentació reunida i aporta diverses dades sobre les famílies que la posseïren.

El Dr. Marquès Casanovas, autor d'una monografia sobre Santa Maria de Castelló d'Empúries, presenta una recopilació de textos dispersos referits als orígens de Castelló (segles IX a XI) i, més enllà de la transcripció i traducció dels diversos documents, comenta i compara cada un dels textos y mostra especial interès pels aspectes topogràfics i toponímics que contenen.

Rafael Torrent ens parla del darrer comte d'Empúries, de la reina Sibilla de Fortià i de la llotja de Castelló, del Consolat de Mar concedit l'any 1386 segons privilegi del rei Pere III.

Salvador Pagès, rector de la parròquia, exposa en un primer treball els passos seguits per tal de fer realitat el museu de la Catedral de l'Empordà i reclama el retorn de les peces que, originàries de Castelló, passaren al museu diocesà de Girona. El mateix autor transcriu, després, un document procedent del llibre de matrimonis i referit a l'entrada dels francesos a la vila en temps de la Guerra Gran.

Joaquim Gironella evoca la figura de dos músics i compositors castellanins: Antoni Agramont (1851-1905), autor de sardanes èpiques com «El foc de Castelló» o «El foc de la Bisbal», i Pau Guanter (1871-1943), deixeble d'Agramont i fundador de la colla «Rossinyols».

Enric Riera Fortiana dedica el seu treball a l'etapa barcelonina del comtat d'Empúries (1409-1456) i aporta documentació sobre les relacions rei-comtat, el Consell de Cent i els seus representants a Castelló, l'administració de la vila, etc.

Finalment hom inclou en el volum una llarga —bé que desordenada— relació bibliogràfica sobre Castelló, útil per a treballs posteriors. — J. C.

BIBLIOGRAFIA

POMPEU PASCUAL I CARBÓ, *El professor Don Manuel Cazorro i Ruiz i l'Institut de Girona del seu temps*. Girona, Associació Arqueològica i Col·legi Universitari, 1976.

Nat a Cassà de la Selva el 1897 i traspassat a Girona l'any 1977, el doctor Pompeu Pascual fou al llarg de la seva vida un metge exemplar i un ciutadà modèlic que compaginà amb una vocació poc freqüent el treball professional amb una actitud cívica i humana, palesa tant a nivell personal com de manera més general o pública.

Interessa remarcar ara la seva vocació per escriure i alhora per dialogar, l'interès per la història i subratllar també que posseïa una memòria privilegiada per recordar fets i persones, dades i referències concretes sobre personatges i situacions.

L'obra pòstuma del doctor Pascual ha estat aquest suggestiu i documentat llibre de records sobre el vell institut de la Força, dedicat en bona part a glossar i a fer reviure la figura singular del professor Cazorro, home vinculat a la «Institución Libre de Enseñanza» i autor de treballs peoners per a l'estudi de la geologia i la prehistòria de les nostres comarques.

L'evocació és precisa i detallada, paral·lela a la que ens ha donat Josep Pla, que conegué els mateixos professors del doctor Pascual, car foren condeixebles. Aquí, però, la narració és sovint directa, espontània i emocionada, per bé que no hi manquen les recerques documentals i alguns testimoniats de caire numèric.

Més enllà de l'anècdota o de la notícia aïllada, el treball s'ha de valorar de forma global i conjunta, puix que a través d'ell copsem la vida i l'ambient en un centre d'ensenyament a començaments del segle. Semblances de professors, actituds de l'alumnat, maneres d'ensenyar, instal·lacions docents, problemes i realitzacions formen un tot que de fet és un tros ben important en la història cultural de la ciutat, una ciutat per la qual no passen en va els homes com Pompeu Pascual. — J. C.

JOSEP M.^a PONS I GURI, *El llibre de Santa Cristina de Lloret*. Barcelona, 1977. 204 pàgs., XL làmines i gravats.

Amb ocasió del sisè aniversari de les primeres notícies documentals del santuari de Santa Cristina de Lloret de Mar, l'Obreria del susdit encomanà a Josep M.^a Pons i Guri, ben conegut historiadore i jurista d'Arenys de Mar, una monografia històrica sobre el santuari.

Explica l'autor com a 18 de juliol de 1376 el bisbe de Girona Bertran de Montrodó autoritzà la capta per a la capella ermitana de Santa Cristina de Lloret, per tant la capella era més antiga. A 14 de maig de 1422, Pere Carreras, vengué a l'Obra de Santa Cristina

BIBLIOGRAFIA

un tros de terra del seu mas i s'originà així un document, que és el més antic de l'Arxiu de l'Obreria. A l'any 1423 el bisbe Andreu Bertran visita la parròquia i l'ermita personalment i concedeix indulgències; durant el segle l'ermita és objecte de deixes testaments i no li manca res.

Al segle XVI les notícies són poques i a base principalment de llegats i de les visites pastorals. Destaca com a notícia d'interès que a l'any 1545 hi havia ermità nomenat Joan Bassó, en funció de custodi o encarregat. Es nota la decadència produïda pel perill dels turcs i algerians i el bandidatge. Amb tot, a la segona meitat del segle es construeix un retaule nou del qual manca la documentació. La capella era un centre de devoció, on acut molta gent que hi deïxava presentalles, que un cop venudes sostenien la capella, la qual tenia els obrers que rendien comptes al municipi o universitat. De 1591 a 1608 hi ha un rector, Jaume Felip Gibert, que en una *Consueta* ens parla de l'ermita i de les festes que s'hi celebraven i de l'Obreria independent de la parròquia.

En el segle XVII es consolida l'esplendor de l'anterior centúria. El rector Llorens en 1630 escriu altra *Consueta*. Sabem que des de 1612 hi residia un sacerdot i un decret del bisbe Onofre Reart, que la visita, autoritza als jurats i als administradors de la capella per demanar almoines tres llegües a l'entorn. Al 1637 els jurats volen que hi visqui un sacerdot o donat o un frare per a la major veneració de la capella. La guerra de 1640, poques pluges, manca de blat i pesta repercuteixen en la població i situació del país, però l'ermita que ja compta amb un capellà, segueix amb pujança el seu camí ascendent.

En la centúria següent la capella passa d'ermita a santuari i és palpable un notori benestar. Per altra part els drets baronals del Capítol gironí s'aniran afluixant i el centralisme de la nova dinastia els deixarà gairebé en res. El nou rector, Josep Rovirola i Ros, redacta una nova *Consueta* i Santa Cristina, que ja era honorada com si fos patrona, ara, es diu, que el dia de la seva festa, 24 de juliol, és de precepte com a Patrona de la vila. Així la santa ho és de Lloret mentre que Sant Romà és el titular de l'església parroquial. El Consell perd influència en els administradors que noten més la intervenció del rector. Patrons i mariners són els que donaran més ajut a la capella. Com a resultat d'aquest general benestar es decideix de construir una capella com si fos un santuari, l'obra del qual es confia al mestre de cases Joan Baptista Oliver, que la comença l'any 1764. L'autor explica minuciosament tot el curs de l'obra que és acabada el 1772 i que va resultar el santuari més bell del bisbat.

Tot seguit la Guerra de la Independència, les lluites entre constitucionals i reialistes, les lleis desamortitzadores de Mendizàbal que donaren molta preocupació a la població que a la fi en 1843 vegé com s'eximí el santuari i les seves finques de la desamortització. Per últim les vicissituds del santuari que es recupera el 1939 de les

BIBLIOGRAFIA

ferides dels anys 1936-39 fins a l'actual Obreria, que ha tingut el gest de commemorar el VI Centenari, que joiosament ha donat lloc al magnífic estudi que comentem.

Se'ns explica seguidament les festivitats a Santa Cristina: la molt antiga anomenada «Els Perdon», que se celebra el segon diumenge de Quaresma; la festa del dia de la santa, 24 de juliol, amb la processó marítima, que poca gent sospita que és interrompuda o sincopada, és a dir suspesa mentre va per mar i represa en desembarcar, bellament comptada per E. Fàbregas i Barri i J. Roig i Raventós; el Llevant de taula i el Ball de la Plaça amb el ciri i les típiques almorratxes. Ens parla a continuació de les relíquies de Santa Cristina, en bona part desaparegudes; de les imatges de la Santa i finalment dels «Goigs» i «Triunfos» dels qual són inventariats 63, més cinc de la Mare de Déu de la Bonanova i un de Santa Rosalia.

Ací podríem dir que acaba l'estudi «Llibre de Santa Cristina», però l'autor encara hi ha afegit una curiosa miscel·lània que arrodoneix el conjunt. En tota l'obra ha tingut en compte de situar el desenvolupament de la capella en relació amb els esdeveniments i l'ambient, de manera que pràcticament és també una història de la població. L'aparell crític és molt important, nombroses notes i transcripció de documents que haurien emplenat un apèndix. Ha consultat tota mena d'arxius i s'ha beneficiat de les aportacions de moltes notícies copiades i conservades pels pare i fill Martínez, de l'escriptor lloretenc Esteve Fàbregas i Barri, entre altres que seria llarg de mencionar. Varis gravats i 40 làmines acreixen l'interès del llibre.

Creiem que l'autor és mereixedor de la nostra felicitació i lloança per l'encert amb què ha realitzat el seu comès, i l'Obreria de Santa Cristina pel gest de deixar constància de la commemoració i haver escollit per a portar-la a terme la persona més indicada.

Ll. B. P.

JOSÉ M.^a COROMINAS PLANELLAS y JAIME MARQUÉS CASANOVAS, *La Comarca de Besalú*. Catálogo monumental de la provincia de Gerona. Editado por la Excm. Diputación Provincial. Gerona, 1976, 216 p. + 232 figuras.

Besalú i la seva comarca han trobat dos excel·lents estudiosos que s'han emprès l'enorme tasca de donar-nos una obra que abraça tots els aspectes que en constitueixen la fesomia geogràfica i històrica, la seva situació d'ara i el seu llast de passat.

L'obra duu la data del 1976 i forma part del catàleg monumental de la província de Girona.

Els autors, Josep M.^a Corominas Planellas i Jaume Marquès Casanovas, sense negligir els treballs d'altres, se'n serveixen, els citen i els milloren per la major envergadura que donen a tots els punts

BIBLIOGRAFIA

que ha calgut tocar. Així, l'obra obté aquella plenitud que, sempre subjecta a noves troballes, pot desitjar-se ara com ara. És com una enciclopèdia de totes aquestes contrades on tots els temes en llur grandesa i en llur humilitat, coneguts en general o privativament d'un nombre reduït, han merescut favorable acolliment.

L'amplitud de temps i de temes en fan una obra sense parió, i serà per ara i tant la millor font d'informació per als qui s'hi interessin per necessitat o pel plaer de fer com una excursió ideal a Besalú, a tot el Besalú d'ara i de tots els segles així com als indrets evocadors dels seus voltants.

Sovint el text és decorat de bells dibuixos a la ploma que l'il·lustren deliciosament. El llibre, imprès en paper setinat, ultra les moltes il·lustracions susdites, compta encara amb dues-centes trenta-dues d'indole diversa, que presten major interès i no pas poc encant a aquest volum, que esdevé una singular aportació a la col·lecció editada per la Diputació gironina, que així patrocina l'estudi de les seves contrades i de la seva història.

La paraula catàleg no ens ha de fer pensar en una enumeració. Ací el catàleg val tant com recopilació de tot el que se sap i es pot dir sobre cada aspecte. Hom hi té molt a aprendre, hom hi té molt a delectar-se.

Cal felicitar els autor i els protectors de tan bella obra, de fet única per ara, sense menysprear d'altres treballs certament estimables. — NOLASC REBULL.

JOSEP CALZADA I OLIVERAS, *Les campanes de la catedral de Girona*. Girona, 1977, 89 p. i 8 làmines.

Certament l'Església no ha inventat l'ús de les campanes, però en els temples cristians és molt antic. L'autor explica que la més antiga de la catedral estaria en l'espadanya de la Capella de Nostra Senyora del Claustre a la primera meitat del segle XI. Tot seguit ens trobem amb les primeres notícies documentals de les campanes al 1052, aquestes estaven a la torre dita de Carlemany, és a dir al campanar de la seu romànica, i des d'aquella data i durant tot el segle XII, XIII i bona part del XIV les campanes hi degueren tocar i sabem que eren set: dues majors, dues mitjanes i tres petites o esquelles, dites també *picarols*. Vers 1380 es construeix el campanar del Sant Sepulcre, capella ubicada damunt la Galilea o vestíbul de l'entrada principal de la catedral romànica, i aquest campanar estigué en ús fins el 1606 amb campanes traslladades de la torre de Carlemany i altres de noves, entre les quals el *seny major* o del rellotge, fins a un total de 14 campanes.

A l'any 1579 és decidit construir l'últim tram de la volta de la catedral gòtica i es demoleix el campanar del sepulcre i es colloquen

BIBLIOGRAFIA

les campanes en el nou, que és l'actual, amb la campana major que havia fet fer el bisbe Benet de Toco, que la beneí el 1574, i així tenim ja la *Beneta*, que era i és la joia del nostre cloquer. El 1764 el campanar quedava enllestit i al cimall s'hi col·locà l'àngel com a coronament i penell.

Paral·lelament i per la seva relació amb les campanes ens és explicada la història molt sumària, dels rellotges de la seu.

A continuació l'autor fa la història pormenoritzada de les campanes que hi havia al cloquer el 1936, les inscripcions llurs, el so i quan i perquè sonaven.

Altre capítol va dedicat a les campanes actuals, després de la contesa interna 1936-39, amb el procés de construcció, benedicció i col·locació de les noves entre 1939 i 1946. Així bé de les que hi ha a l'interior del temple i que a excepció de les del rellotge no s'utilitzen, i suggereix, creiem que amb molt d'encert, es torni a posar en funcionament el *rotllo* o roda de campanetes, tota vegada que s'ha conservat a través del temps i és un treball de forja molt notable i la reposició de les campanetes no representa una gran despesa.

Sovint són citats els estudis de Josep Grahit i del Dr. Jaume Marquès i d'altres col·laboradors, cap hi és negligit i l'autor millora o rectifica i sempre valora totes les aportacions, sense oblidar les fonts directes i documentals dels arxius.

El Dr. Calzada, que fa un parells d'anys ens va sorprendre agradosament amb l'interessantíssim estudi de les claus de volta de la catedral, ara, amb l'aportació sobre les campanes, contribueix al seu millor coneixement i palesa una vegada més la seva estimació vers el nostre primer temple. Per tot ben mereixedor de la nostra felicitació. — L. B. P.

MANUEL GRAU MONSERRAT, *La Judería de Besalú (Gerona). Siglos XIII al XV*. Resumen de la Tesis presentada para aspirar al grado de Dr. en Filología. Universidad de Barcelona. Secretariado de Publicaciones. Barcelona, 1977, 29 p.

Ya se comprende que el título que comentamos se refiere a un extenso estudio, que dado el encarecimiento de las artes tipográficas, y como viene sucediendo con las tesis doctorales, se ofrece al estudioso en forma de resumen. En este caso, en veintinueve páginas, el autor nos da una visión de lo que fue la Judería de Besalú en los siglos XIII al XV. En una primera parte nos explica las grandes etapas de la historia de los judíos de Besalú con datos de carácter general hasta fines del siglo XIII; integrados en la colecta de Gerona (1300 a 1342); independiente de Gerona de 1342 a 1391, época de oro de la judería y finalmente de 1391 a 1436 su decadencia y desaparición. En un segundo capítulo nos explica la organización de

BIBLIOGRAFÍA

la aljama, distinguiendo las voces *aljama* —organismo jurídico— y *judería* o *call*, equivalente a barrio residencial; en cuanto a los edificios hay que distinguir la *sinagoga* llamada también *scola*, que era el centro de la vida civil de la aljama. Entre otros edificios públicos destaca el *miqwe* destinado al baño ritual, resto de edificio que se dio a conocer en 1965 y que es uno de los más curiosos de Europa.

La tercera parte se refiere a su demografía con gráficos y estadísticas de población, profesiones, entre las que destaca la de médico aparte la de prestamista, etc. Finaliza el estudio con unas notas documentales de juderías menores situadas dentro los límites del antiguo Condado de Besalú.

Diffícil extraer en unas treinta páginas este estudio que comprende dos volúmenes y más difícil dar cuenta del extracto. Ya hemos dicho que el autor, con la historia de la «Judería de Besalú» obtuvo el grado de Doctor en Filología en la Universidad de Barcelona; el Dr. D. David Romano fue director de la tesis con justicia galardonada por el Tribunal con la calificación de sobresaliente. Así bien cuantos estimamos los estudios relativos a los judíos y especialmente los hijos de Besalú y su condado agradecemos y felicitamos al autor por la elaboración de un trabajo de tanto mérito.

L. B. P.

JOSEP M.^a MARQUÉS, *Vilobí d'Onyar a través del capbreu d'en Ramon Malars (1338)*. Cassà, 1976.

Heus ací un estudi de poques planes però d'una gran densitat. A través del capbreu són descrites les relacions d'uns quants habitants del terme amb el senyor del castell, l'antigor d'alguns masos avui existents i inclús la continuïtat d'indrets familiars de la geografia local i es fa entenedora la vida diària i les estructures jurídiques i socials. Creiem que aquesta part és molt reeixida i de gran interès, així les relacions dels pagesos amb el senyor; la senyoria enfitèutica i les prestacions en espècies i personals. Com es pot veure l'anàlisi del capbreu comprèn tots els aspectes i al final hi són transcrites les clàusules, ja que no el capbreu enter, cosa que no s'ha proposat l'autor i uns índexs onomàstics i d'indrets, molt utilosos. El Dr. Marquès Planagumà, que ja ha fet altres estudis sobre Vilobí, també molt ben fets, porta endavant una excel·lent labor divulgadora que sobrepassa l'àmbit local i és molt digne de lloança. — Ll. B. P.